

ISMA
ANNO 1994

Сумський
Національний
Аграрний
Університет

**ISMA University
of Applied Sciences**

**Sumy National Agrarian
University**

**MODERN PARADIGM OF PUBLIC
AND PRIVATE LAW AMIDST
SUSTAINABLE DEVELOPMENT**

Scientific monograph

Volume 2

2023

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ПРАВОВОГО ІНСТИТУТУ МНОЖИННОГО ГРОМАДЯНСТВА В УКРАЇНІ

Ткаченко О. М.

ВСТУП

Громадянство для людини будь-якої національності має важливе значення, оскільки визначає її правовий статус, права та обов'язки, свободи. Громадянство надає людині можливості користуватися державними гарантіями своїх прав і законних інтересів як всередині країни, так і поза її межами. Відтак, набуття додаткового громадянства збільшує ці можливості. Однак, інститут подвійного чи скоріше, навіть, множинного громадянства породжує чимало проблем та дискусій.

В світовій доктрині міжнародного права, а також в юридичній та політичній практиці різних країн, ще в минулому столітті спостерігалася тенденція до уникнення застосування інституту множинного громадянства, що породжує численні конфліктні ситуації, суперечності та спори між державами.

Проте, в сучасному світі, в умовах глобалізації та посилення міграційних процесів подвійне громадянство є об'єктивним явищем, існує не залежно від визнання чи ні його певними державами і випадки його виникнення є неминучими. Множинне громадянство відкриває більше можливостей для громадян у вільному пересуванні, підприємницькій сфері, міжнародному бізнесі, сфері освіти і пошуку роботи, підтримці родинних зв'язків тощо. В першу чергу, в отриманні додаткового паспорту, а з ним і додаткових прав і соціальних свобод, зацікавлені трудові іммігранти та особи, що шукають прихисток в інших країнах через політичні, військові, національні перепетії.

Тож, на сьогодні, норми міжнародного права абсолютно нейтрально ставляться до множинного громадянства: не забороняють й не вимагають його обов'язкового введення. Як правило, вважається, що питання громадянства підпадають під внутрішню юрисдикцію кожної держави – що є основним принципом міжнародного публічного права, закріпленим у статті 1 Гаазької конвенції 1930 року з деяких питань, що стосуються колізії законів про громадянство. Тобто, держави абсолютно вільні у виборі дозволяти чи забороняти множинне громадянство¹.

¹ Ананьїн О. Проблема біпатризму в Україні (правова регламентація та перспективи вирішення / О. Ананьїн, О. Бригинець. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Юридичні науки*. 2019. Вип.4. С. 12–22.

Актуальність даної проблематики на сьогоднішній день також пов'язана з масовою міграцією українського населення, в першу чергу, до країн Європи та можливостями отримання з часом громадянства інших держав, які дозволяють біпатризм. Окрім того, в Україні розширений перелік іноземців, які можуть отримати українське громадянство в спрощеному режимі. Це, зокрема, стосується осіб, що проходять військову службу за контрактом у Збройних Силах України та інших військових формуваннях, утворених відповідно до законів України.

До початку повномасштабної війни в Україні дуже гостро стояло питання легалізації інституту множинного громадянства на законодавчому рівні, яке було вже майже вирішене. Однак, військова агресія, окупація українських територій та примусова паспортизація довели, що зазначене питання вимагає ще більшого вивчення та обміркування.

Наразі перед Україною існує чимало викликів, пов'язаних з питанням громадянства, які вимагають якнайшвидшого розв'язання. Проблема множинного громадянства в Україні не нова і до неї неоднозначне ставлення і населення, і політиків, і науковців. Її вирішення потребує додаткових дискусій на рівні фахівців та експертів з висуванням рекомендацій щодо вдосконалення законодавства України в сфері громадянства.

Серед фундаментальних дослідників конституційного інституту подвійного /множинного громадянства, передумов врегулювання і попередження питань його виникнення варто виділити Ю. М. Тодика, М. І. Суржинського, І. Д. Софінську, О. А. Малиновську, Р. Б. Бедрій, В. В. Лазарева, П. Ф. Чалого, І. А. Толкачову та ін.

1. Сутність та передумови виникнення множинного громадянства

У міжнародному праві подвійне громадянство має назву біпатризм. Сам термін «біпатризм» походить від латинського «bis» – двічі та грецького «patris» – батьківщина. У випадку, коли особа володіє більше ніж двома громадянствами різних держав виникає «мультипатризм» (від лат. «multum» – багато). В правовому полі міжнародних відносин немає різниці в конституційно-правових статусах біпатридів та мультипатридів. Кожне множинне громадянство (мультипатризм) починається з подвійного громадянства (біпатризму). Тому в межах нашого дослідження вважаємо, подвійне громадянство – як вузький прояв множинного громадянства.

Проте, також важливим є розмежування поняття «подвійного громадянства» та «другого громадянства». В першому випадку обов'язковим є наявність відповідної міждержавної угоди про взаємне визнання громадянства іншої держави. Другий випадок –

друге громадянство – має місце, коли особа має юридичну можливість отримати другий паспорт, однак кожна з держав її громадянської належності в внутрішніх національних відносинах сприймає цю особу виключно як свого власного громадянина і не бере до уваги його правовий зв'язок з іншою державою. Отже, наявність другого громадянства у особи на території держав її громадянської належності не має юридичного значення.

В українському законодавстві чіткого визначення понять біпатризму чи мультипатризму не існує. Проте, в загальній юридичній практиці прийнято використовувати загальноживане значення цих понять, згідно з яким множинне (подвійне) громадянство (біпатризм, поліпатризм) – це правове становище фізичної особи, яка одночасно перебуває у громадянстві двох чи більше країн².

Подвійне громадянство в Європі набуло значного поширення після Другої світової війни в результаті масової міграції європейців в пошуку кращої країни для життя. Появу цього явища пов'язують з різноманітним вирішенням питань про набуття і втрату громадянства різними країнами та наявністю колізій та неузгодженостей в законодавствах про громадянство різних держав.

Множинне громадянство потенційно може створювати істотні проблеми і навіть безпекові та інші загрози у вирішенні питань щодо: проходження особами з подвійним/множинним громадянством військової служби; оподаткування доходів; забезпечення юридичного захисту таких осіб; реалізації біпатридами виборчого права; ухилення таких осіб від кримінального чи іншого судочинства та відповідальності тощо.

Проте статус множинного громадянства надає особам також і значні переваги, що полягають в користуванні привілеями та соціальними благами різних країн (соціальне та медичне забезпечення, право на освіту та працю, інші економічні права, виборче право тощо).

Разом з тим, подвійне /множинне громадянство розглядається особами не стільки, як система певних прав і обов'язків, а як простий спосіб набуття можливості вільного пересування через кордони з метою проживання, захисту та трудової міграції. Зокрема, цим дуже широко користуються жителі здебільшого прикордонних регіонів різних країн, в т.ч. і українського Закарпаття.

Також треба зазначити, що досить багато країн (Португалія, Кіпр, Болгарія, Іспанія, США, Мальта, Латвія та інші) надають можливість

² Негода О.А. Проблемні питання вирішення справ щодо набуття дітьми громадянства України за чинним законодавством. *Держава і право* : Збірник наукових праць. *Юридичні і політичні науки*. Випуск 4. к.: Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Спілка юристів України; Видавничий Дім «Юридична коніга», 1999. 404 с. с. 184–193.

отримання громадянства в спрощеному режимі в обмін на фінансові інвестиції в економіку, нерухомість, промисловість, банківський сектор тощо. Метою такого кроку є підтримання національної економіки, наповнення державного бюджету через залучення додаткових іноземних інвестицій. Зазвичай, розмір таких вкладів є досить великим, що і служить критерієм відбору для претендентів.

Основним недоліком таких програм з надання громадянства є неможливість перевірити законність інвестованих грошей. І тому в світовій, а зокрема в європейській, практиці дедалі частіше піднімається питання про обмеження або повну відмову від таких програм надання громадянства. До того ж, такою можливістю отримання європейського громадянства дуже широко користувалися громадяни Російської Федерації, які не мають безвізового режиму з країнами Європейського Союзу, а відтак змушені отримувати візи в ці країни. Однак, після початку військової агресії на території України, Російська Федерація стала небажаною державою як країна другої громадянської належності, що також підштовхує країни ЄС звужувати та обмежувати міграційні програми особисто для росіян. Зокрема, Сербія в 2022 році ухвалила рішення про відмову від програми надання громадянства за інвестиції в спрощеному режимі після того, як Єврокомісія попередила, що це може призвести до скасування безвізового режиму Сербії з Євросоюзом³.

В Україні передбачена аналогічна можливість отримання документів на проживання – іноземний інвестиційний вклад у розвиток української економіки передбачає отримання інвестором дозволу на імміграцію, що є підставою для отримання посвідки на постійне проживання. Таку можливість отримати право на постійне законне проживання в Україні має іноземець, що зробив вклад в економіку України іноземною конвертованою валютою в розмірі понад 100 000 доларів США. Однак тут слід звернути увагу на те, що придбання нерухомості не є підставою для видачі посвідки, необхідної для набуття громадянства. Отримати документ можна лише у випадку інвестування у розвиток економіки України через відкриття компанії або інвестиційного фонду. Проте такий вид отримання громадянства в Україні не дуже користується популярністю серед іноземців, бажаних отримати українське громадянство.

В Україні ситуація з фактичною наявністю двох або більше паспортів у громадян України суттєво загострилася в 2014 році після

³ Матяш Т. Сербія відмовилася від спрощеного надання громадянства росіянам, щоб не втратити безвіз із ЄС, – Financial Times. 11.05.2023 р. URL: https://lb.ua/world/2023/05/11/554756_serbiya_vidmovilasya_vid_sproshchenogo.html

збройної агресії Російської Федерації і окупації частини території української держави на сході та півдні, і продовжує залишатися вкрай ускладненою після початку повномасштабної війни та окупацію ще більших територій України.

Одним із проявів політики окупації країни-агресора стала примусова паспортизація та примушення до прийняття російського громадянства населення на окупованих територіях. Громадяни України, які залишились проживати на територіях під окупацією, змушені звертатись за отриманням російських паспортів, без яких стали неможливим реалізація права на пересування, освіту, працевлаштування, отримання медичних послуг, пенсійних виплат тощо. Проте, є і такі особи, які отримували громадянство країни-агресорки свідомо, добровільно і, як правило, з корисливих та ідейних мотивів.

Скориставшись такою ситуацією виникнення біпатризму, деякі політичні діячі намагалися навіть зареєструвати відповідний законопроект (реєстр. № 10363) про автоматичне позбавлення мешканців окупованих територій, що отримали паспорти Російської федерації (з різних причин) громадянства України, конфіскацію їх майна чи притягнення до іншої юридичної відповідальності⁴.

Проте, Україна, зі свого боку, не визнала таку «паспортизацію» як добровільну, зобов'язалася не переслідувати таких громадян і не вимагати від них відмови від українського паспорту⁵. За фактами примусової паспортизації російськими документами, Офісом Генерального прокурора України ініційовано кримінальне провадження і вказані дії кваліфіковано як порушення законів та звичаїв війни за статтею 438 Кримінального кодексу України.

Однак, вже зараз після деокупації Харківської та частини Херсонської областей постало питання про становище осіб з подвійним громадянством і їх громадянський обов'язок добровільно і свідомо відмовитися від громадянства країни-окупантки.

В світовій практиці спостерігаються різні тенденції щодо легалізації множинного громадянства. Ряд країн, таких як Ірландія, Франція, Нідерланди, Туреччина, США та інші, дозволяють подвійне громадянство або взагалі без застережень, або з певними обмеженнями. Ці обмеження можуть стосуватися, по-перше, звуження деяких суб'єктив-

⁴ Актуальні проблеми отримання українських паспортів жителями ОРДЛО. Нові виклики у контексті спрощеної процедури отримання російського громадянства громадянами України. А. Луцьова. CivilM+. 2020 р. URL: <https://civilmplus.org/wp-content/uploads/2020/07/UA-passport-DRA-19.06.pdf>.

⁵ Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15 квітня 2014 року № 1207-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>.

них прав біпатридів, зокрема політичних та виборчих. По-друге – чітке визначення держав, які в силу політичних, військових та інших обставин, є не бажаними для другого громадянства певних держав. Зокрема, в 2022 році Латвія запровадила певні обмеження та умови перебування в країні для біпатридів, якщо другим громадянством є громадянство Російської Федерації.

Інші країни – Німеччина, Україна, Норвегія, Швеція, унеможливають подвійне громадянство з автоматичною втратою або добровільною відмовою від першого громадянства⁶.

2. Нормативно-правова регламентація множинного громадянства в Україні

Що ж стосується української держави, то наразі ставлення до подвійного/множинного громадянства в Україні є негативним і це знайшло своє відображення у конституційних нормах та нормах інших законодавчих актах. На сьогодні питання громадянства в Україні регулюються Конституцією України, Законом України «Про громадянство України» і міжнародними договорами України.

В першу чергу, треба наголосити, що Конституція України в статті 4 декларує існування в Україні «єдиного громадянства»⁷.

Проте дана конституційна норма породжує чимало неточностей та суперечок, оскільки наразі відсутнє офіційне тлумачення зазначеної статті Конституції України в аспекті положення існування в Україні єдиного громадянства. Наприкінці 2021 року 99 народних депутатів, зокрема з МФО «Розумна політика» та партії «Європейська солідарність», звернулися до Конституційного суду із Конституційним поданням щодо офіційного роз'яснення поняття «єдиного громадянства». Однак, наразі офіційної відповіді від Конституційного суду України ще немає.

Визнання конституційним ще в 90-их роках принципу єдиного громадянства в Україні було одним із життєвих принципів, необхідних для становлення суверенної української держави. Це конституційне положення було покликане забезпечити, з одного боку, єдиний правовий статус для всіх громадян України, а з іншого – ліквідувати підґрунтя політичних та юридичних колізій, які існують в державах, де

⁶ Софінська І.Д. Подвійне громадянство, принцип вірності і публічне врядування: мати не можна позбавити. *Часопис Київського університету права*. 2021. № 2. С. 45–53.

⁷ Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

конституціями визнається інститут подвійного громадянства⁸. Тому на момент прийняття Конституції України в 1996 році тлумачення «єдиного громадянства» в четвертій статті основного закону тлумачилося виключно, як неможливість поєднання українського громадянства ні з яким іншим – будь то інша держава чи інша адміністративно-територіальна одиниця.

Паралельно принцип єдиного громадянства продубльований також в чинному Законі України «Про громадянство України», що був прийнятий в 2001 році. Проте, принцип єдиного громадянства в зазначеному законі має певне уточнення. А саме: принцип єдиного громадянства, який передбачає «громадянство держави Україна, що виключає можливість існування громадянства адміністративно-територіальних одиниць України» (стаття 2). Треба наголосити, що цього уточнення зовсім не було в попередньому законі «Про громадянство України» в редакції 1991-го року. І саме це уточнення і породило чимало питань до дійсного тлумачення статті 4 Конституції України.

В той же час, та сама стаття 2 Закону України «Про громадянство України» допускає набуття і українцями, і іноземцями іншого громадянства, говорячи, що: «якщо громадянин України набув громадянство (підданство) іншої держави або держав, то у правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України. Якщо іноземець набув громадянство України, то у правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України». Тобто, по-факту може бути ситуація, коли особа має два і більше громадянства.

Однак, недопустимість одночасної належності громадянина України до громадянства іншої держави заперечується статтею 19 зазначеного закону, в якій передбачаються підстави втрати громадянства. Однією з таких підстав є добровільне набуття громадянином України громадянства іншої держави. У відповідності до ч. 1 зазначеної статті, громадянин України повинен відмовитися від українського громадянства у разі «добровільного набуття громадянства іншої держави, якщо на момент такого набуття він досяг повноліття»⁹.

І знову ж таки, дана норма говорить про добровільне набуття громадянства неповнолітнім. «Добровільним набуттям громадянства іншої держави вважаються всі випадки, коли громадянин України для набуття громадянства іншої держави повинен був звертатися із заявою чи клопотанням про таке набуття відповідно до порядку, встановленого

⁸ Селіванов А.О. Коментар до Конституції України / Опришко В.Ф., Аверьянов В.Б., Корнієнко М.І. та ін. К. : Інститут законодавства Верховної Ради України, 1996. 516 с.

⁹ Закон України «Про громадянство України» від 18 серпня 2001 р. № 2235-ІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>

національним законодавством держави, громадянство якої набуто» (абз. 2 ч. 1. ст. 19). Проте ніде в законі да і в інших нормативно-правових актах немає вимоги на аналогічні дії щодо відмови від громадянства у випадку недобровільного набуття другого громадянства. Виходить, що український законодавець через закон України «Про громадянство України» допускає належність особи до іншого громадянства, набутого недобровільним шляхом. Такі випадки можливі в країнах, де законами передбачена можливість автоматичного отримання громадянства, наприклад, в результаті одруження, всиновлення або народження.

Аналізована стаття перераховує такі випадки більш конкретно. Зокрема, не вважаються добровільним набуттям іншого громадянства такі випадки:

а) одночасне набуття дитиною за народженням громадянства України та громадянства іншої держави чи держав;

б) набуття дитиною, яка є громадянином України, громадянства своїх усиновлювачів унаслідок усиновлення її іноземцями;

в) автоматичне набуття громадянином України іншого громадянства внаслідок одруження з іноземцем;

г) автоматичне набуття громадянином України, який досяг повноліття, іншого громадянства внаслідок застосування законодавства про громадянство іноземної держави, якщо такий громадянин України не отримав документ, що підтверджує наявність у нього громадянства іншої держави¹⁰.

Принцип єдиного громадянства, закріплений в Конституції України, що унеможливує належність особи до двох і більше громадянств одночасно, прослідковується і через правові норми статті 9 Закону України «Про громадянство України». Стаття присвячена умовам прийняття до громадянства України, серед яких, зокрема, визначається одна з умов – це «подання особою без громадянства декларації про відсутність іноземного громадянства та іноземцем зобов'язання припинити іноземне громадянство».

Однак, треба звернути увагу на два моменти, які де-факто допускають існування подвійного громадянства і надають можливість особі бути одночасно громадянином. По-перше, у випадку подання іноземцем зобов'язання припинити іноземне громадянство (підданство), закон передбачає обов'язок особи подати відповідний документ, виданий уповноваженим органом відповідної держави, до уповноваженого органу України протягом двох років з моменту прийняття такої особи до громадянства України. Отже, протягом двох років поки триває

¹⁰ Закон України «Про громадянство України» від 18 серпня 2001 р. № 2235-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>

процедура виходу з іноземного громадянства, особа може бути належна до громадянства двох держав.

По-друге, якщо іноземець, отримавши громадянство України, подав зобов'язання припинити громадянство іноземної держави, але з незалежних від нього причин не має можливості отримати припинення громадянства, то така особа має обов'язок подати декларацію про відмову від іноземного громадянства.

У відповідності до абз. 16 ст. 1 закону, що аналізується, декларація про відмову від іноземного громадянства передбачає засвідчення відмову іноземця від громадянства іншої держави. Даний акт є внутрішньо-державним документом, носить декларативний характер і ніяким чином не визначає і не змінює конституційно-правове становище особи в іноземній державі, а тим більше не припиняє громадянство іноземця.

У відповідності до задекларованого в Конституції України принципу єдиного громадянства, Україна постійно проводить політику уникнення множинного громадянства та зменшення проявів юридичних і політичних колізій, які виникають в результаті подвійного або множинного громадянства. Як відомо, одним з джерел міжнародного права є двосторонні угоди, які мають більшу юридичну силу в порівнянні з національним законодавством. В сфері розв'язання проблем щодо набуття, припинення або втрати громадянства Україною підписано чимало міжнародних, як правило, двосторонніх угод, більшість з яких спрямовані на уникнення випадків множинного громадянства. Зокрема такі угоди, укладені з Республікою Казахстан, Киргизькою Республікою, Грузією тощо¹¹.

Можливість виникнення подвійного громадянства в Україні виникає через недосконало врегульований механізм виходу з громадянства у випадку його втрати при добровільному набутті громадянства іншої країни. В такому разі, громадянин має самостійно зробити відповідне подання про вихід з громадянства України або іншої держави, що є проявом волевиявлення та суто добровільним і особистим вчинком. В українському законодавстві не передбачено жодної відповідальності, якщо особа не вчинить такі дії.

Треба також вказати, що подання документів про вихід з громадянства у випадку, передбаченому ч. 1 ст. 19 Закону України «Про громадянство України», здійснюється у разі, коли особа постійно проживає за кордоном і виключно через дипломатичні представництва або консульські установи України за кордоном, де громадянин України стоїть на постійному консульському обліку.

¹¹ Анан'їн О., Бригинець О. Проблема біпатризму в Україні (правова регламентація та перспективи вирішення). *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Юридичні науки*. 2019. Вип. 4. С. 12–22.

Законом не встановлено зобов'язання громадян України декларувати друге громадянство. Крім того, в Україні немає форм фіксації подвійного громадянства, яке виявити та довести іноді навіть неможливо. І навіть на міжнародному рівні зробити це можна лише в кожному індивідуальному випадку і лише якщо міграційні органи іншої держави нададуть відповідь на запит української сторони.

Як уже було сказано, в українське законодавство не передбачає жодної відповідальності за подвійне громадянство. У 2012-му році була спроба змінити цю ситуацію і встановити відповідальність за приховування факту отримання іншого громадянства. У Верховній Раді був зареєстрований відповідний законопроект про внесення в Кодекс України про адміністративні правопорушення додаткової статті 197¹, що передбачала б запровадження адміністративної відповідальності у вигляді штрафу в розмірі від 10 до 30 неоподаткованих мінімумів доходів громадян за неподання або несвоєчасне подання повнолітнім громадянином України, який добровільно отримав іноземне громадянство, заяви про це і копії документа, що підтверджує отримання ним іноземного громадянства. Однак, ця новела хоч і була проголосована Верховною Радою України, але не була підписана тогочасним Президентом України, оскільки суперечила Конституції України та не узгоджувалася з іншими законами України. А отже, вищеописані зміни так і не набули юридичної сили.

У світовій практиці подвійне громадянство дає можливість врегулювати взаємозв'язки держави із власними діаспорами, надати їх представникам громадянство історичної батьківщини. В Україні зазначені тенденції набули виразу через запровадження правового статусу закордонного українця з видачою відповідного посвідчення ще в 2004 році. На початку 2012 року відповідний закон України «Про закордонних українців» було переглянуто, внесено зміни і підтверджено статус закордонного українця, тобто особи, що «є громадянином іншої держави або особою без громадянства, а також має українське етнічне походження або є походженням з України»¹².

Варто зазначити, що у відповідності до статті 9 закону України «Про закордонних українців», перебуваючи в Україні на законних підставах, закордонний українець, користується такими самими правами і свободами, а також несе такі самі обов'язки, як громадянин України, за винятками, встановленими Конституцією, законами України чи міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Особа, яка набула статусу закордонного

¹² Закон України «Про закордонних українців» від 4 березня 2004 року № 1582-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1582-15#Text>

українця, має право працювати на підприємствах, в установах і організаціях або провадити іншу трудову діяльність на підставах і в порядку, встановлених для громадян України (стаття 9 закону України «Про закордонних українців»).

Тобто в правовому становищі закордонні українці на території української держави прирівняні до громадян України, незважаючи на громадянську приналежність до інших держав.

Принагідно зауважимо про останні зміни, що відбулися в правовій регламентації інституту громадянства і про які нам також необхідно згадати. Мова йде зокрема про встановлення додаткових умов прийняття до громадянства України. Відтепер іноземець, який має намір отримати громадянство України, зобов'язаний протягом двох років скласти іспити з основ Конституції України, історії України та на рівень володіння державною мовою. У випадку, якщо претендент на громадянство у зазначений строк не надасть відповідні документи про успішну здачу іспитів, він втратить громадянство, яке отримав, так би мовити «авансом».

Дана норма, на нашу думку, є цілком логічною і такою, що відповідає міжнародній та закордонній практиці. Оскільки закріплює функціонування державної мови як державної, формує повагу до української державності через вивчення її історії та основ конституціоналізму.

Вирішення питання щодо запровадження подвійного/множинного громадянства в країні має відбуватися з дослідженням суспільної думки та, за потреби, поширенням відповідної соціальної пропаганди шляхом публічних дискусій, дебатів, роз'яснювальних інформаційних кампаній.

Згідно з соціопитуванням, проведеним Фондом «Демократичні ініціативи» ім. І. Кучеріва спільно з Київським міжнародним інститутом соціології, на кінець 2021 року 48% українців не підтримували ідею запровадження подвійного чи множинного громадянства в Україні. Разом з тим, 11% респондентів підтримували цю ідею, якщо подвійне громадянство буде дозволено лише з країнами-членами ЄС і НАТО, і 7% могли б підтримати запровадження такого громадянства з усіма країнами, окрім Росії¹³.

Таким чином, як ми з'ясували, прямої заборони на подвійне, потрійне, тобто множинне громадянство в українському законодавстві не існує. Наявний принцип єдиного законодавства не виключає можливості отримання громадянами України громадянства (підданства)

¹³ Як українці ставляться до ідеї множинного громадянства: виклики і можливості для Володимира Зеленського. Фонд «Демократичні ініціативи» ім. І. Кульчика. URL: <https://dif.org.ua/article/yak-ukraintsi-stavlyatsya-do-idei-mnozhinogo-gromadyanstva-viklyki-i-mozhlyvosti-dlya-volodimira-zelenskogo>

інших держав. І це породжує факти існування в Україні множинного громадянства де-факто.

3. Перспективи сучасних змін українського законодавства у сфері громадянства

Неабияка активність зміни законодавства щодо розв'язання питання законодавчого закріплення інституту подвійного громадянства активізувалася під час каденції двох останніх президентів – Петра Порошенка та Володимира Зеленського.

Одні з перших законодавчі ініціативи в цій сфері виявилися невдалими. Зокрема, йдеться про два президентських законопроекти, що були подані, відповідно, у березні 2017 року (реєстраційний № 6175, проект Закону про внесення змін до Закону України «Про громадянство України» щодо реалізації права змінити громадянство) й у квітні 2018 року (реєстраційний № 8297, проект закону про внесення змін до Закону України «Про громадянство України» щодо удосконалення окремих положень). Пропоновані зміни передбачали автоматичне позбавлення українського громадянства за наявності будь-якого іншого. Обидва законопроекти спричинили обурення і жорстку критику з боку незалежних експертів, правозахисників, представників української діаспори, а також лідерів Меджлісу кримськотатарського народу.

І саме відштовхуючись від ідеї врегулювання питання правового становища представників українських діаспор, Президент України Володимир Зеленський з перших місяців своєї каденції почав ініціювати законодавчі зміни щодо правової регламентації питання громадянства. Оскільки, узаконення подвійного (а вірніше – множинного) громадянства та видача вітчизняних паспортів представникам української діаспори були проголошені президентом в інавгураційній промові.

І відразу ж, наприкінці 2019-го року Президент України Володимир Зеленський подав свій, орієнтований на світовій практиці, законопроект № 2590 «Про внесення змін до деяких законів України щодо питань громадянства» відносно надання правової можливості отримувати та бути приналежними до подвійного / множинного громадянства. Напередодні подання документу, виступаючи у парламенті, Глава української держави наголосив на актуальності «підтримки світового українства», для якого питання множинного громадянства є вкрай важливим.

Законопроект № 2590 не передбачав пряму легалізацію подвійного громадянства, проте пропонував розширити коло осіб, які не повинні при набутті громадянства України подавати зобов'язання вийти з попереднього громадянства. Крім того, згідно з законопроектом із чинного законодавства вилучалася норма про добровільне набуття

громадянами України іноземного громадянства як підстави для втрати громадянства України. Водночас законопроектом обмежувалися можливості біпатридів обіймати державні посади¹⁴.

Однак ця президентська спроба зміни українського законодавства в сфері регламентації множинного громадянства була вщент розкритикована профільним комітетом і Верховна Рада України навіть не розглядала зазначений законопроект.

Наступний законопроект за ініціативи чинного Президента України був зареєстрований в апараті законодавчого органу нашої держави вже на початку грудня 2021 року за номером 6368, який наразі і залишається найбільш актуальним. Його розроблено у зв'язку з рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 26 лютого 2021 року «Про невідкладні заходи щодо протидії загрозам національній безпеці у сфері громадянства», введеного в дію Указом Президента України від 4 березня 2021 року № 85.

Проект № 6368, окрім іншого, передбачає запровадження в Україні подвійного/множинного громадянства через вилучення з чинного законодавства норми про те, що добровільне набуття громадянства іноземної держави є підставою для втрати громадянства України. І знову під час звернення до парламенту з представленням даного законопроекту 1 грудня Володимир Зеленський заявив, що «вперше українці з усього світу будуть відчувати себе не діаспорою. Не просто людьми українського походження, а українського громадянства. Рівними українцями»¹⁵.

Згідно з пояснювальною запискою до даного законопроекту його метою є актуалізація положень законодавства у сфері громадянства, зокрема підстав і порядку набуття та припинення громадянства України. Законопроектом викладається Закон України «Про громадянство України» у новій редакції із значними змінами.

Основними новелами законопроекту є: набуття громадянами України громадянства (підданства) іноземної держави без втрати громадянства України, а також набуття іноземцями громадянства України без відмови від громадянства своєї держави; запровадження для всіх громадян декларування про набуття (наявність), припинення (відсутність) іноземного громадянства (підданства) та ведення обліку громадян

¹⁴ Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо питань громадянства» № 2590 від 13.12.2019 р. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67632

¹⁵ Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про громадянство України» щодо підстав і порядку набуття та припинення громадянства України» № 6368 від 02.12.2021 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1081813>

України, що мають громадянство інших держав. Змінами також пропонується ввести заборону для осіб з множинним громадянством брати участь у державному управлінні, обіймати керівні посади державних підприємств та управляти стратегічними об'єктами¹⁶.

Важливим в законопроекті є положення про запровадження переліку країн «міграційного ризику», тобто таких держав, громадянська належність до яких є недопустимою для громадян України, як друга після української. Такий перелік, згідно з законопроектом, має формуватися Кабінетом Міністрів України і включати держави, з якими на поточний момент є небажаним міжнародне співробітництво. У випадку, якщо особа є громадянином держави з переліку міграційного ризику і така особа бажає отримати громадянство України, вона повинна подати зобов'язання припинити іноземне громадянство. Отже, обов'язок виходити з громадянства іншої держави є лише якщо таке громадянство є громадянством держави, включеної Кабінетом Міністрів України до переліку держав міграційного ризику. В іншому випадку подвійне/множинне громадянство не буде заборонено.

Разом з тим, проектом визначаються випадки коли подвійне громадянство може бути легальним також якщо воно є громадянством держави з переліку держав міграційного ризику. Це стосується окремі категорії іноземців, які є громадянами (підданими) держави, включеної Кабінетом Міністрів України до переліку держав міграційного ризику, і які для набуття громадянства України замість подання зобов'язання припинити іноземне громадянство матимуть право подавати декларацію про відмову від іноземного громадянства та визнання себе лише громадянином України. Це, зокрема: особи, яких визнано біженцями або яким надано притулок в Україні; які в установленому законодавством України порядку проходять військову службу за контрактом у Збройних Силах України, Національній гвардії України; які мають визначні заслуги перед Україною або прийняття яких до громадянства України становить державний інтерес для України; які є громадянами держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором або державою-окупантом, та зазнали у країні своєї громадянської належності переслідувань через політичні мотиви, що підтверджується відповідним документом (ч. 5 ст. 17 проекту).

Також п. 2 ч. 2 статті 9 проекту надає можливість отримати громадянство України не лише за умови подання декларації для осіб без громадянства про відсутність іноземного громадянства або зобов'язання

¹⁶ Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про громадянство України» щодо підстав і порядку набуття та припинення громадянства України» № 6368 від 02.12.2021 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1081813>

для іноземців припинити іноземне громадянство (як це передбачено чинною редакцією закону), а також за умови подання декларації про відмову від іноземного громадянства та визнання себе лише громадянином України. Законопроект передбачає скасування обов'язку в такому випадку повернути паспорт іноземної держави до уповноважених органів цієї держави, як це наразі передбачено ст. 9 чинного закону України № Про громадянство України».

Таким чином, по суті, в Україні в разі прийняття та підписання даного законопроекту буде знята основна заборона та легалізоване подвійне/множинне громадянство, хоч і з певними обмеженнями¹⁷.

Проект № 6368 було внесено до порядку денного дев'ятої сесії Верховної Ради України IX скликання та він очікує на подальший розгляд.

Окрім законопроекту № 6368, Президент України в 2021 році також повернувся до спроби встановити адміністративну та кримінальну відповідальність за правопорушення в сфері громадянства. Зокрема, проектом закону № 6372 від 02.12.2021 р. «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо відповідальності за порушення законодавства у сфері громадянства» передбачається запровадження відповідальності за несвоєчасне подання суб'єктом декларування декларації про наявність (відсутність) громадянства (підданства) іноземної держави (іноземних держав), про перебування (не перебування) в процедурі набуття (припинення) громадянства (підданства) іноземної держави (іноземних держав), про подання документів для набуття громадянства (підданства) іноземної держави (іноземних держав) у вигляді штрафу від 50 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (нова стаття 197-1 «Порушення вимог законодавства у сфері громадянства» в Кодексі України про адміністративні правопорушення). Також законопроект № 6372 передбачає додати нову статтю 366-4 до Кримінального кодексу України такого змісту: «Умисне внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей про наявність (відсутність) громадянства (підданства) іноземної держави (іноземних держав) або про перебування (не перебування) в процедурі набуття (припинення) громадянства (підданства), або про подання документів для набуття громадянства (підданства) іноземної держави (іноземних держав)

¹⁷ Цикалок С., Ткаченко О. Законодавчі зміни в регулюванні множинного громадянства. *Наукові здобутки молоді – вирішенню проблем харчування людства у XXI столітті* : Матеріали 88 Міжнародної наукової конференції молодих учених, аспірантів і студентів, квітень-травень 2022 р. / Національний університет харчових технологій. К. : 2022. Ч. 3. С. 45.

до декларації, передбаченої Законом України «Про запобігання та протидію загрозам національній безпеці України у сфері громадянства», – карається штрафом від 4000 до 5000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до 3 років, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років»¹⁸.

Після президентського законопроекту № 6368, використовуючи його за базис, значно активізувалися народні депутати щодо змін законодавства і подали до Апарату Верховної Ради України ще декілька законопроектів змін до Закону України «Про громадянство України» та інших нормативно-правових актів щодо особливостей набуття та припинення громадянства України. Мається на увазі законопроекти, зареєстровані за номерами: 6368-1, 6368-2, 6368-д, 5822 та 9295.

Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про громадянство України» щодо підстав і порядку набуття та припинення громадянства України» за номером 6368-1 був зареєстрований 9 грудня 2021 р. за ініціативи народних депутатів. Даним проектом передбачається легалізація інституту подвійного/множинного громадянства через скасування норми про відмову від попереднього громадянства при отриманні нового. Зокрема, пропонується вилучити із закону «Про громадянство України» норми щодо обов'язку іноземців подавати при набутті громадянства України зобов'язання припинити іноземне громадянство, декларацію про відмову від іноземного громадянства, а для осіб без громадянства – декларацію про відсутність іноземного громадянства, а також скасування вимоги повертати паспорт іноземної держави до уповноважених органів цієї держави.

Також важливою новелою законодавства, що пропонується законопроектом, є запровадження загального декларування фактів набуття, наявності та припинення іноземного громадянства чи підданства, тим самим формуючи облік (реєстр) осіб-громадян України, які набули, мають наявне або припинили іноземне громадянство. Такий облік (реєстр), згідно з проектом, мають вести центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері громадянства (Державна міграційна служба України), Міністерство закордонних справ України, посольства та консульські установи України.

¹⁸ Проект Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо відповідальності за порушення законодавства у сфері громадянства» № 6372 від 02.12.2021 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73326

Крім вищезазначеного, законопроект № 6368-1 передбачає запровадження адміністративної та кримінальної відповідальності згідно законів України для громадяни України, що порушили вимоги декларування фактів набуття, наявності та припинення громадянства чи підданства інших держав. Проте, яка саме це має бути відповідальність в зазначеному законопроекті не зазначено¹⁹.

Інший проект закону України про внесення змін до Закону України «Про громадянство України» щодо підстав і порядку прийняття та припинення громадянства України (реєстр. № 6368-2 від 17.12.2021) має за мету удосконалення чинного законодавства щодо отримання та припинення громадянства України, спрощення вимог для отримання громадянства закордонними українцями та одночасно з цим створення запобіжників для недопущення прийняття у громадянство певних категорій осіб. До таких осіб проект відносить осіб, які публічно схвалювали агресію проти України, анексію Криму, окупацію інших частин України, висловлювались зневажливо про Україну, українців, українську мову, територію тощо.

Законопроектом передбачається спростити процедуру отримання громадянства України для закордонних українців, інших осіб, які мають українське етнічне походження, українську самоідентифікацію і прагнення отримати громадянство України²⁰.

Також потрібно зазначити про цікавий, на нашу думку, в сучасних умовах воєнного стану та ведення повномасштабної війни, законопроект № 9295, що був поданий до Апарату Верховної Ради України 12 травня 2023 року народним депутатом Гончаренко О.О. Пан депутат пропонує спростити порядок набуття громадянства України громадянами Республіки Білорусь та Російської Федерації, які були під загрозою переслідувань або зазнали переслідувань через політичні переконання та проукраїнську позицію²¹.

¹⁹ Проект про внесення змін до Закону України «Про громадянство України» щодо підстав і порядку набуття та припинення громадянства України № 6368-1 від 02.12.2021 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73394

²⁰ Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про громадянство України» щодо підстав і порядку прийняття та припинення громадянства України № 6368-2 від 17.12.2021 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73455

²¹ Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про громадянство України» щодо розширення підстав набуття громадянства України № 9295 від 12.05.2023 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=76091

Пропоновані зміни, вважаємо, що є не на часі і є нелогічним, тому повністю підтримуємо рішення профільного комітету про відхилення даного законопроекту.

Наступний проєкт закону № 5822 «Про внесення змін до Закону України «Про громадянство України» від 23.07.2021 р. має за мету доповнити Закон України «Про громадянство України» новою статтю 19¹, що передбачає автоматичну втрату громадянства України в разі добровільного набуття громадянами України громадянства держави-агресора – Російської Федерації без видання відповідного указу Президента України за датою набуття громадянства Російської Федерації²².

Зазначені пропоновані зміни вимагають розв'язання питання щодо механізму виявлення фактів набуття громадянства Російської Федерації. Оскільки збір такої інформації вимагає співпраці з відповідними державними органами іншої держави, які, в свою чергу, не зобов'язані надавати такі відомості про своїх громадян.

Проаналізовані законопроекти свідчать про загальний намір суб'єктів, що володіють правом законодавчої ініціативи, визнати на законодавчому рівні в Україні подвійне громадянство.

Легалізація в Україні подвійного/множинного громадянства вимагає вкрай зваженого підходу з огляду на актуальну суспільно-політичну ситуацію в Україні, а також безпекові виклики, що постали перед країною. Оскільки в сучасних умовах незаконного втручання недружніх країн у внутрішньодержавні процеси отримання подвійного громадянства становить пряму небезпеку для української держави і загрожує національній безпеці нашої країни. Якщо держава не буде звертати уваги на наявність у її громадян іншого громадянства, то тим самим держава буде ставити свій суверенітет під загрозу.

Крім того, легалізація подвійного громадянства Україною на законодавчому рівні потенційно може створити підґрунтя для перегляду Європейським Союзом безвізового режиму з Україною, який було запроваджено у червні 2017 року. Санкціонування подвійного громадянства змінює умови, за яких такий режим був наданий. Оскільки такий режим було надано виключно особам із українським громадянством, і ніяк не біпатридам.

Більш того, залишається чимало нерозв'язаних питань, пов'язаних з запровадженням можливостей для громадян України набуття та утримання вже набутих громадянств інших держав.

²² Проєкт Закону про внесення змін до Закону України «Про громадянство України» щодо автоматичної втрати громадянства України у разі добровільного набуття громадянства держави-агресора – Російської Федерації № 5822 від 23.07.2021 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72595

На нашу точку зору, узаконення конституційно-правового інституту множинного громадянства в сучасних умовах, а особливо в аспекті запровадження переліку країн міграційного ризику, найбільш оптимально буде відбуватися виключно на підставі міжнародних договорів з окремими державами, які укладаються з урахуванням національної безпеки та інтересів і стану міждержавних відносин. Цікавим залишається той факт, що аналогічні норми вже пропонувалося внести до статті 4 Конституції України ще до її прийняття. Проте, такі пропозиції були відхилені і стаття 4 була ухвалена в такій редакції, яка є на сьогоднішній день.

З-поміж іншого нагадаємо, що принцип єдиного громадянства закріплений в Основному законі держави. А отже, санкціонування подвійного/множинного громадянства повинно відбуватися лише в конституційно-правовій площині і за умови попереднього тлумачення відповідних змін з боку Конституційного Суду України у разі, якщо ним буде визнана допустимість таких змін.

Також в розрізі легалізації подвійного громадянства вимагає додаткової уваги питання надання особам з подвійним громадянством права займання політичних, урядових, державних та інших «стратегічно важливих» посад. Зрозумілим є недопущення біпатридів до управління та вирішення державних питань на будь-якому рівні. Така тенденція спостерігається і в більшості європейських держав. Вона є логічною і обґрунтованою з ціллі захисту державних інтересів, безпеки та недопущення іноземців до керування державними справами.

Проте, для реалізації цього завдання потрібно мати повну інформацію про наявність у особи іншого громадянства, ніж українське. Дуже часто така інформація приховується самим біпатридом, а механізм виявлення осіб з подвійним громадянством є на сьогоднішній день не визначеним. Оскільки, як вже було зазначено, не існує ні обов'язку осіб повідомлення про факт набуття другого громадянства, ні процедури виявлення таких фактів. Формування державного демографічного (міграційного) реєстру, який би збирав і накопичував подібну інформацію, передбачений лише на рівні законопроектів.

Вимога належності лише до українського громадянства прямо передбачена для посад державних службовців. Стаття 19 закону України «Про державну службу» серед інших вимог до державного службовця зазначає на першому місці: повноліття та громадянство України. Більш того, частина 2 цієї статті прямо передбачає заборону вступати на державну службу осіб, що мають громадянство іншої держави²³.

²³ Закон України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 р. № 889-VIII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>

Окрім зазначеного, також треба наголосити на передбаченій підставі для припинення державної служби у зв'язку із втратою права на державну службу або його обмеженням. Це може відбуватися також у випадку припинення громадянства України, виїзду на постійне проживання за межі України та встановлення факту наявності у державного службовця громадянства іноземної держави або набуття державним службовцем громадянства іноземної держави під час проходження державної служби (ст. 84 закону України «Про державну службу»).

І знову український законодавець звертається до сумлінності та добропорядності, в даному випадку, державних службовців, які добровільно з власної ініціативи мають відмовитися від державної служби і повідомити про факт існування або факт набуття іншого громадянства. Однак, на практиці цього не відбувається і на посадах державних службовців в Україні знаходяться особи з громадянською належністю до інших держав.

Лібералізації інституту подвійного/множинного громадянства призведе до розширення кола осіб, які наділятимуться громадянськими та політичними правами, зокрема, виборчими правами, в т.ч. правом обирати та бути обраними. З одного боку, такі особи, згідно з законодавством України у внутрішніх відносинах вважаються громадянами України, то ж мають виборчі права на рівні всіх інших громадян України. З іншого боку, біпатриди можуть бути зацікавлені у вирішенні питань на користь іншої держави, громадянами якої вони також є, тим самим підвищуючи безпекові ризики для України. Враховуючи також той факт, що іноземці на території України, як правило, масово проживають на обмежених територіях, то виникає питання також і щодо формування органів місцевого самоврядування. Чого ніяк не можна допустити особам з громадянською належністю до інших держав.

Ця проблема має вирішуватись законами України, які передбачать правові підстави й механізми обмеження зокрема виборчих прав біпатридів. Проте, встановлення обмеження будь-яких громадянських прав осіб з подвійним громадянством на рівні законів може викликати сумніви щодо конституційності таких положень та їх відповідності Конституції України. Оскільки, Основний закон України декларує рівність всіх громадян України перед законом. У відповідності до ст. 24 Конституції України, «громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками»²⁴.

²⁴ Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

Отже, положення Конституції дають нам підстави стверджувати, що заборона в реалізації права обирати та бути обраним для осіб з подвійним законодавством на даному етапі є неконституційним. Крім того, обмеження осіб із множинним громадянством в реалізації їх виборчих прав певним чином не узгоджується з європейськими стандартами та підходами в даній сфері.

Крім того, не вирішеним залишається питання юридичної відповідальності біпатридів за скоєні правопорушення. Адже, у випадку скоєння правопорушення ця категорія осіб можуть перебувати на території іншої держави і уникати відповідальності, користуючись правовим захистом держави також їхньої громадянської належності.

ВИСНОВКИ

Таким чином, проаналізувавши сучасний стан питання множинного громадянства в Україні і дослідивши різні аспекти та позиції стосовно мультипартизму, можна зробити узагальнення про наявність в Україні передумов для закріплення на офіційному рівні інституту множинного громадянства.

Крім того, на нашу точку зору, легалізація подвійного громадянства буде мати скоріше позитивний ефект. Особливо наочно це виявляється у можливостях громадян України вільного пересування, проживання та працевлаштування на території інших країн, в т.ч. країн Європейського Союзу.

Проте через політичну нестабільність всередині України та в її відносинах з деякими державами визнання в Україні подвійного громадянства може мати певні ризики та негативні наслідки. Тому легалізація подвійного громадянства має відбуватися з усебічним дослідженням цього питання в т.ч. і з залученням громадськості та офіційної позиції Конституційного Суду України.

Також актуальним на сьогоднішній день для України, є створення спеціального органу, до повноважень якого буде входити розробка система верифікації наявності множинного громадянства, контроль за належністю до громадянства кандидатів на державні посади, облік біпатридів, в яких одним з громадянств є українське тощо.

Отже, можна дійти висновку що найбільш оптимальним в сучасних умовах розвитку нашої держави є легалізація інституту множинного громадянства через закріплення відповідних норм в Конституції України та виключно на підставі міжнародних угод з окремими державами, які укладаються з урахуванням національних інтересів і стану міждержавних відносин.

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена проблемі законодавчого врегулювання подвійного / множинного громадянства в Україні, статусу осіб-біпатридів, а також особливостям зазначеної проблеми в українських реаліях. В статті на підставі аналізу української практики та досвіду інших держав узагальнено переваги, недоліки та випадки виникнення подвійного громадянства, зазначено передумови існування подвійного громадянства в Україні де-факто. В дослідженні зроблений аналіз вітчизняних та міжнародних нормативно-правових актів в сфері громадянства. Значна увага автором приділена аналізу проектів законів змін до чинних нормативно-правових актів щодо порядку набуття та припинення громадянства України. Обґрунтована позиція автора щодо існуючого соціального та правового підґрунтя легалізації інституту множинного громадянства в Україні, подано пропозиції щодо вдосконалення українського законодавства у сфері громадянства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Закон України «Про громадянство України» від 18 серпня 2001 р. № 2235-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>
3. Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15 квітня 2014 року № 1207-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>.
4. Закон України «Про закордонних українців» від 4 березня 2004 р. № 1582-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1582-15#Text>
5. Закон України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>
6. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо питань громадянства» № 2590 від 13.12.2019 р. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67632
7. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про громадянство України» щодо автоматичної втрати громадянства України у разі добровільного набуття громадянства держави-агресора – Російської Федерації № 5822 від 23.07.2021 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72595
8. Проект Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо відповідальності за порушення законодавства у сфері громадянства» № 6372 від 02.12.2021 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73326

9. Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про громадянство України» щодо підстав і порядку набуття та припинення громадянства України» № 6368 від 02.12.2021 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1081813>

10. Проект про внесення змін до Закону України «Про громадянство України» щодо підстав і порядку набуття та припинення громадянства України № 6368-1 від 02.12.2021 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73394

11. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про громадянство України» щодо підстав і порядку прийняття та припинення громадянства України № 6368-2 від 17.12.2021 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73455

12. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про громадянство України» щодо розширення підстав набуття громадянства України № 9295 від 12.05.2023 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=76091

13. Актуальні проблеми отримання українських паспортів жителями ОРДЛО. Нові виклики у контексті спрощеної процедури отримання російського громадянства громадянами України. А. Луньова. CivilM+. 2020 р. URL: <https://civilmplus.org/wp-content/uploads/2020/07/UA-passport-DRA-19.06.pdf>.

14. Ананьїн О., Бригинець О. Проблема біпатризму в Україні (правова регламентація та перспективи вирішення). *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Юридичні науки*. 2019. Вип. 4. С. 12–22.

15. Константиновський С. Щодо питання множинного громадянства в Україні. *Підприємництва, господарство і право*. 2018. № 5. С. 163–167.

16. Конституція України. Науково-практичний коментар [Текст] : станом на 20 трав. 2018 р. / Я. О. Берназюк, А. Г. Бірюкова, Ю. О. Буглак [та ін.] ; за заг. ред. К. І. Чижмарь, О. В. Лавриновича. К. : Професіонал, 2018. 296 с.

17. Матяш Т. Сербія відмовилася від спрощеного надання громадянства росіянам, щоб не втратити безвіз із ЄС, – Financial Times. 11.05.2023 р. URL: https://lb.ua/world/2023/05/11/554756_serbiya_vidmovilasya_vid_sproshchenogo.html

18. Негода О.А. Проблемні питання вирішення справ щодо набуття дітьми громадянства України за чинним законодавством. *Держава і право* : Збірник наукових праць. *Юридичні і політичні науки*. Випуск 4. Київ : Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Спілка юристів України; Видавничий Дім «Юридична конига», 1999. 404 с. С. 184–193.

19. Селіванов А.О. Коментар до Конституції України / Опришко В.Ф., Аверьянов В.Б., Корнієнко М.І. та ін. К. : Інститут законодавства Верховної Ради України, 1996. 516 с.

20. Софінська І.Д. Подвійне громадянство, принцип вірності і публічне врядування: мати не можна позбавити. *Часопис Київського університету права*. 2021. № 2. С. 45–53.

21. Проблема подвійного громадянства в Україні: реалії та перспективи. *Українське право*. 2020 р. URL: https://ukrainepravo.com/scientific-thought/legal_analyst/problema-podviynogo-gromadyanstva-v-ukrayini-realiyi-ta-perspektyvy/

22. Цикалок С., Ткаченко О. Законодавчі зміни в регулюванні множинного громадянства. *«Наукові здобутки молоді – вирішенню проблем харчування людства у XXI столітті»* : Матеріали 88 Міжнародної наукової конференції молодих учених, аспірантів і студентів, квітень-травень 2022 р. / Національний університет харчових технологій. К. : 2022. Ч. 3. С. 45.

23. Як українці ставляться до ідеї множинного громадянства: виклики і можливості для Володимира Зеленського. Фонд «Демократичні ініціативи ім. І. Кульчика». URL: <https://dif.org.ua/article/yak-ukraintsi-stavlyatsya-do-idei-mnozhhinnogo-gromadyanstva-vikliki-i-mozhlivosti-dlya-volodimira-zelenskogo>

Information about the author:

Tkachenko Olga Mykolaivna,

Candidate of Economic Sciences,

Associate Professor at the Department of Economics and Law

National University of Food Technologies

68, Volodymyrska str., Kyiv, 01601, Ukraine